

БОЙОВИЙ ХОРТИНГ ТА ДІЯЛЬНІСТЬ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ УКРАЇНИ

*МАТЕРІАЛИ МІЖНАРОДНОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
ДЕРЖАВНОГО ПОДАТКОВОГО УНІВЕРСИТЕТУ*

**COMBAT HORTING AND ACTIVITIES
OF UKRAINIAN LAW ENFORCEMENT
AUTHORITIES**

ІРПІНЬ – 2022

**МІНІСТЕРСТВО ФІНАНСІВ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ПОДАТКОВИЙ УНІВЕРСИТЕТ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ
ТА МИТНОЇ СПРАВИ
КАФЕДРА ПРАВООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ**

***МАТЕРІАЛИ МІЖНАРОДНОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ***
**БОЙОВИЙ ХОРТИНГ ТА ДІЯЛЬНІСТЬ
ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ УКРАЇНИ**

**03–04 січня 2022 року
м. Ірпінь**

*Рекомендовано до друку Науково-методичною колегією
Національної федерації бойового хортингу України
(протокол від 08.01.2022 № 11).*

Організаційний комітет конференції

Голова оргкомітету:

Чмелюк В. В. – кандидат юридичних наук, професор кафедри правоохоронної діяльності Державного податкового університету, полковник податкової міліції, учасник бойових дій.

Голова науково-методичної ради оргкомітету конференції:

Єрмоєнко Е. А. – професор кафедри правоохоронної діяльності Державного податкового університету, кандидат педагогічних наук, президент Національної федерації бойового хортингу України, Заслужений працівник фізичної культури і спорту України, Заслужений тренер України, майстер спорту України міжнародного класу, майор десантно-штурмових військ ЗС України, учасник бойових дій.

Заступники голови оргкомітету:

Гришук В. Л. – кандидат юридичних наук, начальник кафедри правоохоронної діяльності Державного податкового університету, підполковник податкової міліції, учасник бойових дій;

Бухтіяров О. А. – кандидат юридичних наук, заступник начальника кафедри правоохоронної діяльності Державного податкового університету, учасник бойових дій.

Члени оргкомітету:

Параниця С. П. – кандидат юридичних наук, професор кафедри правоохоронної діяльності Державного податкового університету, учасник бойових дій;

Антоненко С. А. – кандидат наук з фізичного виховання та спорту, професор кафедри правоохоронної діяльності Державного податкового університету;

Бадьора С. М. – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри правоохоронної діяльності Державного податкового університету;

Гарбовський Л. А. – кандидат юридичних наук, доцент кафедри правоохоронної діяльності Державного податкового університету.

Є80 Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., 03–04 січня 2022 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Державний податковий університет [та ін.]. – Ірпінь, 2022. – 1738 с.

Збірник містить наукові роботи учасників конференції, дослідження з педагогіки, психології, філософії, історії, теорії і методики викладання бойового хортингу, проведені відповідно до угоди про співпрацю між Національною федерацією бойового хортингу України та Державним податковим університетом. Матеріали представляють узагальнені результати досліджень у напрямі теоретичних та практичних аспектів удосконалення професійних компетентностей фахівців бойового хортингу у системі правоохоронних органів України.

Матеріали подаються мовою оригіналу. За достовірність фактів, статистичних та інших даних, точність формулювань і висновки несуть відповідальність автори матеріалів.

СПРЯМУВАННЯ ТРЕНУВАЛЬНИХ ЗАНЯТЬ У СПОРТИВНІЙ СЕКЦІЇ БОЙОВОГО ХОРТИНГУ В СЕРЕДОВИЩЕ ВІЙСЬКОВО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ

ЄРЬОМЕНКО Едуард Анатолійович
Державний податковий університет

***Анотація.** У даній науковій статті характеризовано особливості керівництва військово-патріотичним вихованням учнівської молоді засобами бойового хортингу, національно-патріотичне виховання та спортивно-прикладна підготовка учнів засобами бойового хортингу, визначено особливості виховного та оздоровчого призначення навчально-тренувальної програми бойового хортингу для учнів школи і студентів закладів вищої освіти, з якими проводяться заходи військово-патріотичного спрямування, проаналізовано методи та форми фізичного виховання дітей та молоді із застосуванням військово-патріотичних засобів сучасного національного виду спорту бойового хортингу та підходи до визначення сутності, змісту і завдань військово-патріотичне виховання української молоді, оздоровленні та формування готовності до захисту України. Зазначено, що завдання військово-патріотичного виховання засобами бойового хортингу: оволодіння основними навичками збереження особистої та колективної безпеки, надання само- і взаємодопомоги в екстремальних ситуаціях, зміцнення морально-вольового стану та фізичного розвитку учнів, ознайомлення з основами рятувальної справи, надання загальної та спеціальної фізичної підготовки для служби в підрозділах силових структур держави – у Збройних Силах України, підрозділах Міністерства надзвичайних ситуацій України та Міністерства внутрішніх справ України, виховання екологічної культури учнів, активна участь у діяльності організації бойового хортингу як в Україні, так і за її межами. Відповідно до програми військово-патріотичного виховання засобами бойового хортингу проводиться робота з накопичення навчально-методичної бази, а також існують різні форми проведення занять: теоретичні заняття різноманітного виховного напрямку; практичні навчально-тренувальні заняття з виду спорту; тренування з прикладного розділу бойового хортингу; туристські подорожі, відвідування історичних місць, а також місць козацької слави; участь у календарних спортивних змаганнях. Керівництво військово-патріотичним вихованням – це, перш за все, функція адміністрації школи, коледжу і закладу професійно-технічної освіти, яка повинна поряд з адміністративно-розпорядчими методами широко використовувати інструктивно-методичні прийоми, тобто, сприяти росту педагогічної майстерності вчителів та класних керівників у сфері військово-патріотичної роботи, формувати в закладі загальної середньої освіти атмосферу активності і зацікавленості в її кінцевому результаті. Успіх управлінської діяльності залежить від чіткого розподілу функціональних обов'язків між членами педагогічного колективу.*

***Ключові слова:** керівництва військово-патріотичним вихованням, учнівська молодь, бойовий хортинг, національний вид спорту України, підготовка до військової служби, захист Батьківщини.*

Актуальність наукового дослідження. Як будь-яка складна система, військово-патріотичне виховання потребує управління. Функції управління багатозначні, але головне, що лежить в його основі, – це вивчення стану керованої системи (в такому випадку рівня організації військово-патріотичної роботи та її результатів – ставлення учнів до майбутньої військової служби, їх готовності до захисту Батьківщини) і прийняття рішень щодо її вдосконалення [1–11; 19–32]. Крім цих головних функцій, управління покликане забезпечити облік і прогноз військово-патріотичної роботи, підбір і розстановку педагогічних кадрів, визначення та впорядкування їх обов'язків, контроль і стимулювання відповідального ставлення до роботи.

Виклад основного матеріалу. Керівництво військово-патріотичним вихованням – це, перш за все, функція адміністрації школи, коледжу і закладу професійно-технічної освіти, яка повинна поряд з адміністративно-розпорядчими методами широко використовувати інструктивно-методичні прийоми, тобто, сприяти росту педагогічної майстерності вчителів та класних керівників у сфері військово-патріотичної роботи, формувати в

закладі загальної середньої освіти атмосферу активності і зацікавленості в її кінцевому результаті. Успіх управлінської діяльності залежить від чіткого розподілу функціональних обов'язків між членами педагогічного колективу.

Загальні, типові, функціональні обов'язки вчителів та інших працівників школи визначені Статутом середньої загальноосвітньої школи та Правилами внутрішнього трудового розпорядку. На їх основі, виходячи із специфіки умов завдань, які вирішуються закладом освіти, а також з реальних можливостей членів педагогічного колективу, директор спільно з громадськими організаціями визначають конкретні обов'язки кожного працівника в сфері військово-патріотичного виховання [12].

Керівництво військово-патріотичним вихованням учнівської молоді засобами бойового хортингу. Почуття патріотизму не можна прищепити в примусовому порядку. У зв'язку з цим майстерність педагога полягає в тонкому мистецтві викладання вірності Батьківщині, гуманізму, благородства, громадянської честі, яку неможливо пояснити шляхом настанов та рекомендацій. Тільки власним прикладом, “горінням душі”, проявляючи повагу до людей і до рідної землі, взаєморозумінням і повагою до вихованця, можна долучити школяра до загальнолюдських, морально-етичних цінностей. Робота з патріотичного виховання повинна вестися спільними зусиллями батьків і педагогів, освітніх закладів усіх типів.

Виховання патріотизму передбачає вибудовування педагогічного процесу по ланцюжку: уявлення – знання – вміння – діяльність. Педагогу в першу чергу необхідно сформувати в учнів:

уявлення: Батьківщина як місце, де людина народилася, природа батьківщини; рідна мова; традиції, звичаї Батьківщини; історія; поняття співвітчизника; національні особливості життя людей; особливості життя багатонаціонального суспільства; інтернаціоналізм як моральне якість людини; патріотизм як відношення до Батьківщини; патріотичні почуття; діяння на благо Батьківщини як елемент життя сучасної людини;

знання: в ході колективної та індивідуальної роботи учню необхідно засвоїти поняття “Батьківщина”, необхідно налаштувати вихованця на самостійне пізнання історії рідного краю, свого родоводу, на самоаналіз і визначення свого ставлення до Батьківщини, праці, оточуючих людей;

вміння: вихованець вчиться аналізувати, вдумливо читати, збирати по крихтах матеріал, працювати в архівах, здобувати навички екскурсовода, навички роботи в шкільному музеї;

діяльність: підрозділяється на масову, групову та індивідуальну. Форми її різні – це: походи, поїздки, екскурсії, експедиції, змагання, зльоти, акції тощо [13–18]. Форми краєзнавчої роботи можна розподілити по віковим групам учасників, враховувати індивідуально-психологічні особливості школярів.

Використання різноманіття форм краєзнавчої роботи допомагає у формуванні ціннісних орієнтацій і переконань учнів, підтримування інтересу до історичної та військової тематики.

Викладач-організатор військово-патріотичного виховання – організатор навчально-виховного процесу в закладі загальної середньої освіти з підготовки учнівської молоді до служби у Збройних Силах України. Початкова військова підготовка – складова частина системи підготовки молоді до служби в Збройних Силах України розглядає захист Батьківщини, зміцнення оборони країни і забезпечення державної безпеки як одну з найважливіших функцій держави. З огляду на складну міжнародну обстановку, зростаючу агресивність реакційних релігійних екстремістських угруповань, агресією Російської Федерації в окремих районах Донецької і Луганської областей та анексією Криму Верховна Рада України, Президент України, Уряд приділяють

неослабну увагу на посилення обороноздатності країни, бойової потужності Збройних Сил України.

Сьогодні, коли новітні наукові відкриття швидко знаходять застосування у військовій справі, зростає значення підготовки до захисту Батьківщини. Нова техніка приводить до корінних змін у характері і способах бойових дій. Бій став набагато маневреніший, швидкоплинний, збільшився його просторовий розмах, що висуває нові, більш високі вимоги до психологічної, фізичної та спеціальної підготовки воїна, вимагає від нього вміння швидко орієнтуватися в обстановці, вміло оцінювати її та приймати правильні рішення, координувати свої дії з діями підрозділу. Це означає, що тепер біля пультів бойових машин, в танках, за штурвалами бойових літаків, зенітно-ракетних комплексів повинні знаходитися люди, більш підготовлені у військовому і спеціальному відношенні, ніж це було нещодавно.

В успішному вирішенні підготовки допризовної молоді до служби в армії, важливу роль відіграє початкова військова підготовка, вона є обов'язковою державною формою військової підготовки учнівської молоді.

На сьогодні активну участь в її проведенні беруть місцеві обласні та районні органи влади. Під їх керівництвом ця робота планується на рівні країни, здійснюється тісна координація зусиль різних органів влади і організацій.

Вирішення питань підготовки молоді до служби в Збройних Силах базується на положеннях Конституції України, законів та інших нормативних актів України. У них приділяється особлива увага захисту України. В Конституції України вказується, що обов'язки державних органів, громадських організацій, посадових осіб і громадян щодо забезпечення безпеки країни і зміцненню її обороноздатності визначаються законодавством України [33–48]. Також в Конституції України, проголошується захист України священним обов'язком кожного громадянина України, а військову службу в рядах Збройних Сил України почесним обов'язком громадян, переконливо підкреслюється всенародний характер захисту України.

Захист України належить до найважливіших функцій держави і є справою всього народу. Конституція України формує цілі і основні завдання Збройних Сил України – обов'язок Збройних Сил України перед українцями надійно захищати Батьківщину, бути в постійній бойовій готовності, яка гарантує відсіч будь-якому агресорові.

Заняття з початкової військової підготовки в середніх загальноосвітніх школах проводяться в 10 і 11 класах по 2 години на тиждень, в закладах спеціальної середньої освіти – на старших курсах, в середніх професійно-технічних коледжах – протягом першого-третього років навчання по 1–2 години на тиждень.

Для закріплення військових знань і навичок, набутих юнаками на заняттях, на завершальному етапі для них проводяться навчально-польові збори, як правило, на базі оборонно-спортивних оздоровчих таборів.

Обов'язки викладача-організатора предмета “Захист України” різноманітні. Вони визначені Міністерством освіти і науки України, Правилами підготовки громадян до військової служби, організації та проведення, а також формування навчально-методичної бази початкової військової підготовки самими викладачами. Всі практичні завдання з навчання і виховання учнів викладач-організатор предмета “Захист України” здійснює в тісному контакті з організатором позакласної та позашкільної виховної роботи з дітьми (викладачем фізкультури), класними керівниками (майстрами виробничого навчання), педагогічним колективом, Радами ветеранів війни).

Сучасні вимоги загальноосвітньої і професійної школи вимагають від викладача-організатора предмета “Захист України” зміни світоглядів і напрями викладання початкової військової підготовки [49–63]. Удосконалення методів навчання і виховання, вироблення у молоді високих моральних якостей, любові до Батьківщини рішучого

впровадження в навчальний процес активних форм підвищення практичної спрямованості занять, прищеплення в учнів таких військово-прикладних та військово-фізичних умінь, навичок, які необхідні воїну Збройних Сил України.

Викладач-організатор предмета “Захист України” зобов’язаний: роз’яснювати учням основні напрями політики Уряду України в сфері оборони і безпеки країни, положення Конституції України про захист України, Закону України “Про загальний військовий обов’язок і військову службу”, організувати і проводити на високому теоретичному рівні заняття з учнями старших класів з початкової військової підготовки в навчальний і в позаурочний час, забезпечувати міжпредметні зв’язки початкової військової підготовки з загальноосвітніми дисциплінами, періодично проходити підвищення кваліфікації.

Робота викладача-організатора предмета “Захист України” регламентується розкладом занять, його особистим планом, затвердженим директором закладу освіти, планом заходів, що проводяться в позаурочний час з військово-патріотичного виховання та оборонно-масової роботи з учнями. Заходи, не передбачені функціональними обов’язками і затвердженими планами проводяться ним в кожному окремому випадку за погодженням з директором закладу освіти.

Викладач-організатор предмета “Захист України” може залучатися до чергування по закладу освіти як і інші вчителі, але він звільняється від обов’язків класного керівника.

Щоб успішно взаємодіяти з педагогічним колективом закладу освіти, він повинен добре знати обсяг завдань з початкового військового навчання та військово-патріотичного виховання учнів, покладених на директора, організатора позакласної та позашкільної роботи, класного керівника і вчителів.

Організація і проведення початкової військової підготовки учнів засобами бойового хортингу в закладі загальної середньої освіти. Програма військово-патріотичного виховання та початкової військової підготовки передбачає вивчення учнями: Конституції України, законів України та рішень Уряду щодо захисту України; призначення Збройних Сил України, їх характеру і особливостей; знайомство з озброєнням і військовою технікою, розміщенням і життям особового складу військової частини; набуття учнями необхідних військових знань і практичних навичок в обов’язку підготовки молодого солдата, освоєння основ громадянської безпеки.

Початкова військова підготовка в тісному зв’язку з усім навчально-виховним процесом покликана формувати в учнів високу свідомість, відданість Батьківщині, інтернаціоналізм, пильність, прищеплювати ненависть до ворогів, постійну готовність стати до лав захисників Батьківщини [64–78]. Особливе місце під час вивчення всіх розділів і тем програми військово-патріотичного виховання школярів засобами бойового хортингу відводиться виробленню в учнів високої дисциплінованості, організованості та стройової підтягнутості.

Початкова військова підготовка в середніх закладах загальної середньої освіти, середньої спеціальної і професійно-технічної освіти включає вивчення таких розділів, як;

Збройні сили на сторожі Батьківщини;

Тактична підготовка;

Вогнева підготовка;

Статути Збройних Сил України;

Стройова підготовка;

Військова підготовка; цивільна оборона; медико-санітарна підготовка, а також проведення контрольних занять.

Понад 70 % навчального часу відведено на практичні заняття. На початку вивчення курсу проводиться ознайомлення учнів з розміщенням і життям особового складу, з озброєнням і військовою технікою військової частини (військового закладу вищої освіти).

На завершальному етапі передбачено проведення навчально-польових зборів, стрільб з автоматів бойовими патронами або з малокаліберної зброї.

Планування початкового військового навчання учнів здійснюється відповідно до вимог Положення про початкову військову підготовку молоді, наказів (директив) і вказівок відповідних органів Міністерства оборони України та Міністерства освіти і науки України.

У закладі загальної середньої освіти розробляється потижневий план проходження початкової військової підготовки на весь навчальний рік, який складається окремо для 8–9 класів (14–15 років) і для 10–11 класів (16–17 років) з розрахунку два одногодинних уроки в тиждень з кожним класом. За окремим темам тактичної підготовки і цивільної оборони заняття можуть плануватися протягом 2–3 уроків. Занять з тактичної підготовки повинно передувати вивчення відповідних тем з вогневої підготовки, військової топографії, цивільну оборону.

На основі щотижневого плану викладач-організатор предмета “Захист України” для кожного уроку створює план – конспект [79–88]. У ньому відбивається тема, навчальні та виховні цілі, розкриваються навчальні питання, розподіл навчального часу, зв’язок досліджуваних питань початкової військової підготовки з загальноосвітніми предметами, матеріально-технічне забезпечення та хід занять (уроку), а також викладається короткий або більш повний (в залежності від особистої підготовки) зміст досліджуваних питань.

У щорічному плані навчально-виховної роботи закладу освіти в розділі “Початкове військове навчання і військово-патріотичне виховання” викладач-організатор предмета “Захист України” спільно з організатором позакласної та позашкільної роботи (заступником директора з навчально-виховної роботи) та викладачем фізичного виховання передбачають заходи щодо позаурочної і позашкільній роботі. Визначають кількість і профілі військових гуртків, планують показ військово-навчальних, військово-патріотичних і документальних кінофільмів, відвідування музеїв, проведення походів по місцях бойової слави інші заходи.

Крім цього визначають час, місце і порядок проведення стрільб з автомата бойовими патронами, відвідування учнями військових частин та військових закладів вищої освіти, а також проведення польових занять.

З метою більш організованого проведення занять і прищеплення учням практичних навичок у виконанні вимог статутів кожен клас іменується взводом і ділиться на три (чотири) відділення. З числа активних, успішних і фізично розвинених юнаків, наказом директора школи, призначаються командири взводів і відділень. У відділеннях, що складаються з дівчат, командирами призначаються дівчата. Проект наказу про призначення командирів взводів і відділень розробляється військовим керівником і узгоджується з класним керівником. На занятті з початкової військової підготовки учні зобов’язані прибувати у встановленій директором школі формі одягу.

На заняттях в класі, в строю учні повинні знати своє місце, бути завжди уважними до розпоряджень і вказівок викладача, до команд і сигналів командира, швидко і точно їх виконувати.

Структура заняття з початкової військової підготовки. Заняття (урок) складається з вступної частини, перевірки засвоєння раніше вивченого матеріалу, основної частини (оголошення теми, постановки цілей і завдань, пояснення нового матеріалу, перевірки правильності розуміння і засвоєння його учнями, закріплення пояснюється матеріалу), заключної частини та завдання для самостійної підготовки (домашнього завдання).

Заняття (урок) з початкової військової підготовки починається з побудови учнів командирів взводу та його доповіді військовому керівнику про готовність до занять [89–94]. При цьому подача команд і їх виконання повинні відповідати вимогою військових статутів. Форма рапорту, дії учнів під час подачі команд і спілкування військового

керівника наведені в загальних організаційних вказівках Програми початкової військової підготовки молоді. Викладач-організатор предмета “Захист України” звертається до учнів тільки на “Ви”.

Вступна частина, що займає мінімум часу, повинна мати великий виховний вплив, дати вірну спрямованість діяльності учнів. Це досягає правильним вибором форми постановки мети і завдань, підбором цікавих прикладів.

Перевірка засвоєння раніше вивченого матеріалу має на меті повторення і контроль, а також підготовку учнів до засвоєння нового матеріалу. Викладач-організатор захисту України перевіряє, чи всі виконали домашнє завдання, звертає увагу на типові помилки, оцінює індивідуальну підготовку учнів.

В основній частині він повідомляє тему, навчальні цілі та шляхи реалізації. Велике значення для формування інтересу учнів має постановки мети і завдань. У словах викладача предмета “Захист України” школярі повинні відчувати важливість і необхідність отриманих знань і практичних навичок. Викладач-організатор предмета “Захист України” в доступній, переконливій формі, спираючись на наявні в учнів знання, навички та вміння, викладає новий матеріал. Пояснення матеріалу він супроводжує чітким, послідовним показом прийому, дії за елементами або в цілому.

Пояснення може застосовуватися військовим керівником і під час закріплення, повторення матеріалу або виконання прийому або дії.

При вивченні практичних дій, зазвичай, застосовується така послідовність:

показ військовим керівником досліджуваного дії в тому темпі, який повинен бути, досягнутий учнями, з роз’ясненням правил і порядку виконання;

поділ відпрацьованих дій на елементи і показ їх у повільному темпі;

осмислення, освоєння і розучування учнями показних елементів спочатку в повільному темпі, а потім в нормальному;

поступове злиття окремих елементів в єдину дію і багаторазове його повторення з метою вироблення навички та доведення до заданого нормативу.

Треба пам’ятати, що не можна виробити правильні рухові навички, якщо на початку навчання не створити про них вірне уявлення. Показ викладача-організатора предмета “Захист України” – це зразок, до якого має прагнути учень.

Після пояснення нового матеріалу проводиться його закріплення. У процесі закріплення викладач зосереджує увагу на основних питаннях, на правильному розумінні учнями тих чи інших положень і формуванні у них умінь і навичок.

Повторення – це систематизація, узагальнення і відтворення навчального матеріалу. Викладач-організатор Захисту України заздалегідь намічає, які питання будуть задані для відповіді по пам’яті, які нормативи або прийоми учні будуть виконувати практично.

Заключна частина – це підведення підсумків уроку. Це частина уроку має на меті нагадування учням головних питань вивченого матеріалу, зв’язку теоретичних знань і практичних навичок. За короткий час викладач відтворює основний зміст уроку, виділяє позитивні моменти і недоліки, називає більш активних учнів. Даючи завдання для самопідготовки, викладач-організатор предмету Захист України роз’яснює учням, які розділи теми, і в який спосіб слід вивчити самостійно, як краще організувати свою роботу. Вказівки на самостійну роботу мають даватися чітко, коротко, послідовно.

Військово-патріотичне виховання молоді на заняттях з предмета “Захист України” та функції навчального процесу у формуванні в учнів готовності до захисту Батьківщини. Військово-патріотична вихованість є необхідна якість людини для суспільства, її формування має бути однією з найважливіших завдань навчання [95–99]. Однак, спостереження за досвідом роботи школи переконують в тому, що значна частина вчителів слабо інформована про функції навчальних предметів у формуванні такої якості особистості. Внаслідок цього військово-патріотичні чинники використовуються в

навчальному процесі без належної системи, без урахування вікових особливостей школярів та можливостей формуванні у них готовності до захисту Батьківщини.

У навчальному процесі нерідко переважають пасивні форми пізнавальної діяльності, захоплення методами прямого сполучення готових знань замість організації творчої, самостійної роботи учнів, проведення семінарів, лекцій, теоретичних конференцій з проблем війни і миру.

Для забезпечення більш повної реалізації функцій навчального процесу у військово-патріотичному вихованні необхідно визначити вихідні методологічні позиції. Процес навчання в школі виконує провідну, розвиваючу функцію, надає головний вплив на становлення майбутнього захисника Батьківщини. Однак недостатньо обмежитися введенням в цей процес окремих компонентів змісту військово-патріотичного виховання. Важливо, щоб він в цілому міг надати всебічне активне, дієвий вплив на стан всіх компонентів готовності до захисту Батьківщини. Навчальний процес реалізує свої функції під час моделювання основних видів діяльності людини. Найважливіша функція навчання, що сприяє військово-патріотичному вихованню учнів, полягає у формуванні у них світогляду, переконаності перевагу світу перед війною.

Величезну роль відіграє емоційний фактор, оскільки переконання завжди єдність знання і переживання і любов до Батьківщини. Важливо, щоб знання, крім глибокого наукового змісту та емоційної насиченості, мали суспільно корисну спрямованість. На цій основі народжується ширше, соціально ємне прагнення до захисту Батьківщини.

Озброєння учнів системою знань, що забезпечують засвоєння загально наукових основ захисту України, – одна з важливих функцій процесу навчання стійких і мужніх захисників Батьківщини. Представляючи собою сукупність понять різних наук, вони становлять наукову основу вчення про захист Батьківщини. Основу змісту військово-патріотичного виховання школярів в навчальному процесі становить вчення про захист України, наукові закони і поняття дисциплін, а також спеціальні предмети, що розкривають основні положення військової діяльності. Військово-патріотичне виховання має здійснюватися у всіх ланках навчально-виховного процесу. Узагальнення досвіду роботи шкіл та коледжів показує, що учні часто не можуть засвоїти військово-патріотичний зміст предметів в певній системі. Щоб школяр міг повніше реалізувати свою позицію громадянина, патріота і готового виступити зі зброєю в руках на захист України.

Ще однією функцією процесу навчання військово-патріотичного виховання учнів є формування у них умінь, необхідних для захисту миру на Землі.

У процесі навчання необхідно спонукати учнів до позитивного, емоційного відношенню до вчинків і дій людей, які виявили готовність до захисту Батьківщини, героям війни і праці, воїнам Збройних Сил України. Для того, щоб навчальний процес виконував свої функції, недостатньо чисто інформативного, академічного навчання.

Необхідний тісний його зв'язок з продуктивною працею, розвитку суспільства, технічною творчістю спортивним видами спорту. З огляду на сказане, звернемося до аналізу можливості навчальних дисциплін для здійснення військово-патріотичного виховання в школі.

Система роботи вчителя з формування в учнів готовності до захисту Батьківщини. Наукове обґрунтування системи роботи викладача-організатора захисту України щодо формуванню в учнів готовності до виконання священного конституційного обов'язку – захисту Батьківщини – вимагає, перш за все, виявлення основних педагогічних компонентів, їх структури і функцій в процесі військово-патріотичного виховання.

Першим складовим системи є постановка мети і завдання. Основна мета військово-патріотичного виховання учнів чітко сформульована в нормативно-правових актах підготовка їх до служби в лавах Збройних Сил України, формування високого почуття гордості за належність Батьківщині, постійної готовності до її захисту – повинна бути

розчленована на ряд приватних цілей, що охоплюють навчальний процес, навчальну дисципліну, систему уроків створювані на них окремі педагогічні ситуації. Ці приватні цілі повинні проектуватися як очікуваний результат і відповідати загальним цілям військово-патріотичного виховання, заданим суспільством.

Визначивши цілі уроку, викладач-організатор предмета "Захист України" відбирає засоби їх реалізації. І, в першу чергу, звертає увагу на його зміст. Для того щоб в навчальному процесі ефективно реалізовувалися функції по формуванню в учнів готовності до захисту Батьківщини, в змісті кожного навчального предмета, в системі уроків і на конкретних уроках, повинні знайти місце світоглядні ідеї, знання, вміння і навички. Особливо велику силу емоційного впливу на учнів мають література, музика, кіно, живопис, різні види творчої діяльності. Тому в процесі уроку доцільно використовувати репродукції видатних художників; записи на грамплатівки і магнітофонних стрічках невеликих музичних творів, пісень громадянської і Другої світової війни, спогадів учасників досліджуваних подій, матеріали пошукової діяльності.

Однією з умов "проникнення" всіх цих цінностей в свідомість і почуття учнів є створення на уроках атмосфери творчості, прагнення збагатити "свою пам'ять знаннями всіх тих багатств, які виробило людство". Реалізація можливостей змісту освіти залежить насамперед від методів навчання і виховання, діяльності вчителя і учнів, спрямованих на реалізацію запланованих цілей уроку.

Використання різноманітних форм військово-патріотичного виховання учнівської молоді. Військово-патріотичне виховання як безперервний, цілеспрямований процес по формуванню в учнівської молоді високих морально-політичних якостей, необхідних для надійного захисту Батьківщини, триває і в позаурочний час. Рішення такого важливого завдання вимагає активної участі в цьому процесі, крім педагогічних колективів закладів освіти, оборонних організацій, військових комісаріатів, всіх зацікавлених установ, а також батьків школярів і учнів професійно-технічних училищ.

Основні заходи щодо військово-патріотичного виховання учнів у позаурочний час. Зміст цієї роботи знаходить відображення в комплексному плані військово-патріотичного виховання та оборонно-масової роботи, який розробляється організатором позакласної та позашкільної виховної роботи, обговорюється на педагогічній раді та затверджується директором закладу освіти.

У комплексному плані викладач-організатор захисту України передбачає проведення наступних заходів:

- заняття з командирами відділень;
- групові та індивідуальні консультації для учнів за програмою початкової військової підготовки;
- здача норм підготовки з малокаліберної гвинтівки;
- екскурсії до військових частин і закладів військової освіти;
- підготовка школярів до участі в якості командирів і посередників у військово-спортивній грі "Хортинг-Патріот";
- зустрічі з воїнами – випускниками школи, відмінниками бойової підготовки військових підшефних частин;
- показ кінофільмів на військово-патріотичні теми; організація військово-шефської роботи;
- заходи з військової профорієнтації;
- урочисті проводи випускників школи до лав Збройних Сил України;
- проведення військово-спортивного свята, присвяченого закінченню курсу початкової військової підготовки;
- організація і робота оборонно-масових гуртків;
- робота по вдосконаленню навчально-матеріальної бази захисту України.

Однією з важливих форм військово-патріотичної гарту учнівської молоді є її участь в поході по місцях бойової і трудової слави народу. Метою цього масового руху молоді є вивчення, збереження та освоєння героїчних традицій нашого народу, їх розвиток і продовження в навчанні, праці і військової служби.

Робота будується за планом, розробленим радою колективу і затвердженим загальними зборами його учасників. Як правило, план діяльності пошукових об'єднань містить різноманітні форми роботи: проведення походів, вивчення історії рідного краю, створення музею, встановлення імен невідомих героїв та ін. Матеріали пошуку служать пропаганді серед молоді, бойових і трудових подвигів народу і його збройних захисників.

Зберегти в пам'яті прийдешніх поколінь безцінні свідоцтва трудового і ратного подвигу людей в роки воєнного лихоліття. Записати спогади всіх фронтовиків, учасників партизанського руху, антифашистського підпілля, трудівників тилу, знайти і передати в музеї та архіви країни реліквії військового часу, оточити турботою і увагою членів сімей загиблих воїнів – такі головні завдання пошукової експедиції, школярів "Літопис війни".

Щоб виконати ці завдання, учень повинен серцем своїм доторкнутися до невичерпного джерела України, заглянув в найпотаємніші куточки військової пам'яті, відчув, як неоціненний внесок у Перемогу кожного учасника війни – від солдата до трудівника тилу, від генерала до матері, яка послала синів на велику битву. Всіх їх, які зазнали на собі знегоди війни, радість перемог і гіркоту втрат, не щадить час. І слідопити народного подвигу повинні встигнути записати спогади ветеранів. Збір матеріалів для "Літопису війни" стає священним обов'язком, життєвою потребою кожної молодої людини.

Організація і методика проведення тематичних вечорів та зустрічей з ветеранами війни і праці та воїнами запасу та роль викладача захисту України у відборі кандидатів до військового закладу вищої освіти. Перед кожним з юнаків, які вступають в період самостійної, дорослим життям, постає питання яку обрати професію. Реально оцінивши свої бажання і здібності, одні рішуче відкривають двері коледжів або інституту, інші зі шкільної лави йдуть на завод чи фабрику, треті долучаються до селянської праці. Не мало серед молодих людей і тих, кого тягне гаряча мрія присвятити своє життя у військовій службі.

Щорічно тисяча солдатів і сержантів, матросів і старшин випускників шкіл коледжів вирішивши обрати професію, офіцерів вступають до вищих військових училищ. Для більшості цих юнаків вступні іспити перше серйозне випробування, як правило, найбільш успішно складають іспити юнаки, які не тільки міцно і глибоко засвоїли шкільну програму, але і мають досить чітке уявлення про військовий заклад вищої освіти.

Офіцер – особистість, вихована військовою структурою. Люди обрали цю професію завжди на виду завжди прагнення армійського життя, а життя наших Збройних сил нині, особливо динамічно, повний глибоких змін.

Армія і флот сьогодні, як не колись, потрібні люди, володіють почуттям високої загостреної відповідальності, ініціативою, самостійністю, діловитістю. Час вимагає, щоб в зміцненні армії брав участь весь особовий склад, кожен військовослужбовець. Він зобов'язує вдумливо, творчо, оновлювати підходи до організації ідеологічної, політико-виховної роботи, рішуче домагатися посилення його дієвості. Все це ще більше піднімає в сучасних умовах роль і відповідальність офіцерів. У військових закладах вищої освіти служать і працюють високо кваліфіковані офіцерські кадри, викладачі та фахівці, що пройшли хорошу військову школу, мають багатий життєвий і професійний досвід, які вони щедро передають майбутнім вихователям.

Всі військові училища у своєму розпорядженні навчально-матеріальною базою в розпорядженні курсантів, офіцерів викладачів – сучасні аудиторії та класи, кабінети, оснащені досконалим устаткуванням і різними технічними засобами. Майбутні офіцери навчаються володінню сучасною технікою і зброєю. В училищах на ділі втілюється в

життя один з провідних принципів військового навчання: "вчити війська тому, що необхідно на війні". Навчально-виховний процес максимально наближений до вимог сучасного бою. Він спрямований на виховання у курсантів свідомості, високих морально-бойових якостей, мужності і відваги, на формування у них військової майстерності, стійких навичок організації та проведення ідеологічної роботи з особовим складом в бойових умовах, під час вирішення завдань бойової підготовки в мирний час. Практична спрямованість навчання у вищих військових інститутах, досягається на основі тісного взаємозв'язку вузівської практики життя і кращим досвідом військ, глибокого аналізу службової та громадської діяльності випускників.

У класах і лабораторіях, на полігонах і стрільбищах, тренажерах і спортивних майданчиках, в навчальний час і в години відпочинку, майбутні офіцери безперервно і цілеспрямовано опановують військову справу, навички у своїй професії. Ця навчальна праця не є легкою, але тільки той надалі пожне його благодатні плоди, хто не знає втоми і спокою наполегливо йде через труднощі і перешкоди до заповітної мети. Вчорашні школярі, молоді воїни мужніють на очах, з боязких юнаків стають справжніми чоловіками, професіоналами, яким можна довірити захист і долю армії і флоту. Випускники з військових закладів вищої освіти – вмілі і вольові офіцери, авторитетні ватажки особового складу, переконані борці за зміцнення дисципліни в Збройних Силах України.

Тому викладачі предмета "Захист України" в школах повинні приділяти особливу увагу під час відбору учнів, для вступу у військові заклади вищої освіти. Вся ця робота повинна проводитися безпосередньо з відділами у справах оборони, обласними і міськими відділами освіти.

Національна федерація бойового хортингу України постійно звертає увагу на роботу з молоддю, необхідність формування молодого гвардії, зусилля якої слід направити на виховання у молоді українського патріотизму. Молодь необхідно виховувати в душі нетерпимості до таких соціально небезпечних явищ, як наркоманія, алкоголізм, антисоціальна поведінка, правовий нігілізм і корупція. Назріла необхідність зміцнення патріотичної роботи, вирішення молодіжних проблем, в тому числі сільської молоді.

У зв'язку з цим особливого значення набуває виховна діяльність педагогів, що здійснюється в загальноосвітніх установах. Освіта є одним з найважливіших соціальних інститутів суспільства. Перебуваючи в діалектичній взаємодії з іншими його сферами, освіта має суттєвий вплив на економіку, політику, культуру і соціальні відносини, які, в свою чергу, позначаються на ставленні людини до "малої" і "великої" Батьківщині.

В умовах входження України в простір глобального світу, патріотичне виховання покликане конкретизувати сучасне поняття феномена патріотизму як пріоритету і носія цільових характеристик суспільно-державного розвитку України, джерела, ресурсу та рушійної сили перетворювальної діяльності її громадян, заснованої на ідеї служіння Батьківщині. Діяльність педагога, в сфері виховання патріотизму, є доцільне поєднання форм і методів патріотичної освіти з організацією військово-патріотичної діяльності, стимулюванням патріотично вираженого свідомості школярів через інтеграцію зусиль усіх суб'єктів виховного процесу. Така діяльність здійснюється за такими напрямками: духовно-моральне, героїко-патріотичне, історико-краєзнавче, громадянсько-патріотичне, соціально-патріотичне, військово-патріотичне тощо.

Патріотичне виховання починається з пізнання цінностей України. За допомогою включення в патріотичні дії відбувається остаточне перетворення знань і оцінок в особисті в переконання, формується прагнення до патріотичної поведінки. Для того, щоб патріотизм став нормою нашого суспільства, необхідно виховання сучасного школяра будувати на прикладах історії рідного краю, а через неї – і всієї неосяжної Батьківщини, здійснювати залучення дитини до досвіду попередніх поколінь.

Висновки. Таким чином, у даній науковій статті наведено теоретичне обґрунтування й практичне розв'язання актуального питання військово-патріотичного виховання, виховання фізичної культури та основ здоров'я учнівської і студентської молоді засобами бойового хортингу, що знайшло своє віддзеркалення у визначенні та апробації педагогічних умов, змісту, форм і методів виховання особистості у системі бойового хортингу. Результати дослідження засвідчили ефективність вирішення поставлених завдань і дали підставу для формулювання таких *висновків*:

Теоретико-методичний аналіз проблеми військово-патріотичного виховання, виховання фізичної культури та основ здоров'я школярів і студентів засобами бойового хортингу зумовив розгляд цього виду виховання як розуміння і дотримання основ здорового способу життя. Виховання фізичної культури та основ здоров'я школярів і студентів засобами бойового хортингу визначено як спрямовані вольові зусилля, завдяки яким молоді люди будуть вести здоровий спосіб життя, а також можуть мобілізувати свої знання, вміння та сили на відносно тривалу і складну боротьбу з труднощами, долати зовнішні та внутрішні перешкоди, які виникають у їхній діяльності під час досягнення поставлених цілей, реалізуючи вольову цілеспрямованість.

Узагальнення досвіду закладів загальної середньої і вищої освіти з військово-патріотичного виховання, виховання фізичної культури та основ здоров'я школярів і студентів засобами бойового хортингу підтвердило, що актуальність досліджуваної проблеми зумовлюється соціальними, психолого-педагогічними та виховними потребами закладів освіти. Стан виховання фізичної культури та основ здоров'я школярів і студентів засобами бойового хортингу має такі ознаки: розуміння педагогами, тренерами й вихователями ціннісних орієнтирів сучасного виховного процесу, сутності здорового способу життя, змісту занять з бойового хортингу; знання історії бойового хортингу та оздоровчих і спортивних традицій рідної школи, місцевості, обізнаність щодо сучасних інноваційних підходів, рухливих ігор, організаційних форм спортивно-масової роботи в процесі занять бойовим хортингом.

Визначено критерії, показники та рівні військово-патріотичного виховання, виховання фізичної культури та основ здоров'я школярів і студентів засобами бойового хортингу: когнітивний, емоційно-ціннісний та діяльнісно-практичний. Показниками когнітивного критерію є: уявлення про сутність фізичного виховання та психофізичні й виховні можливості бойового хортингу; розуміння цілей та змісту занять бойовим хортингом; знання про способи досягнення поставлених цілей, концентрування уваги та власних фізичних і душевних сил.

Показники емоційно-ціннісного критерію: прагнення долати зовнішні й внутрішні перешкоди засобами бойового хортингу; стремління до успіху в оволодінні бойовим хортингом; бажання виявляти морально-етичну і фізичну вихованість під час спортивно-масових заходів з бойового хортингу.

Показниками діяльнісно-практичного критерію є: уміння завершувати розпочату справу; вправність щодо вирішення поставлених завдань засобами бойового хортингу; здатність виявляти вихованість у вчинках та під час занять бойовим хортингом.

На основі зазначених критеріїв і показників виявлено високий, середній і низький рівні вихованості фізичної культури та основ здоров'я школярів і студентів засобами бойового хортингу, що дало змогу диференційовано підійти до проведення експериментальної роботи з виховання означених якостей у школярів і студентів під час занять бойовим хортингом.

Охарактеризовано педагогічні умови, зміст, форми і методи військово-патріотичного виховання, виховання фізичної культури та основ здоров'я школярів і студентів засобами бойового хортингу у закладах загальної середньої і вищої освіти.

З метою виховання фізичної культури та основ здоров'я школярів і студентів засобами бойового хортингу впроваджено такі педагогічні умови: змістово-методичне забезпечення занять бойовим хортингом, орієнтованих на фізичне виховання; створення ситуацій успіху, ефекту змагальності, використання інших інтерактивних методів у процесі занять бойовим хортингом; налагодження взаємодії закладу освіти з сім'єю щодо фізичного виховання школярів і студентів засобами бойового хортингу.

Зміст військово-патріотичного виховання, виховання фізичної культури та основ здоров'я учнівської та студентської молоді засобами бойового хортингу полягав у залученні молодих людей до спортивно-масової роботи, яка передбачала проведення й організацію змагань з бойового хортингу, рухливих ігор з елементами бойового хортингу з урахуванням інтересів учнівської та студентської молоді; зустрічі з відомими спортсменами, майстрами спорту; систематичне проведення спортивних годин, спрямованих на створення сприятливого клімату в спортивному та навчальному колективі; залучення учнівської та студентської молоді разом із тренерами з бойового хортингу й учителями фізичної культури та викладачами з фізичного виховання до оснащення спортивної кімнати з національного професійно-прикладного виду спорту України бойового хортингу, до спільної спортивно-масової діяльності батьків, педагогів, тренерів з бойового хортингу тощо.

У процесі військово-патріотичного виховання учнівської молоді засобами бойового хортингу використано такі методи: особистого прикладу, уподібнення, умовляння, роз'яснення, розповіді, позитивної перспективи, створення ситуацій успіху, контрастних завдань тощо.

Перспективи подальшого дослідження. Подальша робота над вивченням основних характеристик військово-патріотичного виховання, структури і мотивів виховання патріотичних якостей школярів у системі бойового хортингу в констатувальному та формуальному експериментах буде детальніше конкретизована в результатах дослідження.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Антоненко С. А. Підготовка професійних захисників України у системі бойового хортингу / С. А. Антоненко, Е. А. Єрьоменко, В. Л. Грищук // Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Університет ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – Ч. 2. – С. 52–62.
2. Бабурнич С. А. Професіограма спортивного судді з бойового хортингу / С. А. Бабурнич, Е. А. Єрьоменко // Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Університет ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – С. 343–353.
3. Бадьора С. М. Методи психічної саморегуляції співробітників правоохоронних органів у системі бойового хортингу / С. М. Бадьора, Е. А. Єрьоменко, А. В. Тішин // Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Університет ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – Ч. 2. – С. 334–346.
4. Біла В. Р. Військово-патріотичне виховання школярів і студентів у процесі занять бойовим хортингом / В. Р. Біла, Е. А. Єрьоменко, В. В. Чмелюк // Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Університет ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – Ч. 2. – С. 242–254.
5. Бобік С. П. Формування професійно-психологічних здібностей співробітників правоохоронних органів у процесі занять бойовим хортингом / С. П. Бобік, Е. А. Єрьоменко, С. П. Параниця // Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Університет ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – Ч. 2. – С. 23–38.
6. Боднарчук О. Г. Бойовий хортинг для підготовки співробітників правоохоронних органів / О. Г. Боднарчук, Е. А. Єрьоменко, В. Р. Біла // Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Університет ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – Ч. 2. – С. 226–242.

7. Бондарчук В. В. Бойовий хортинг як засіб формування професійно-прикладних якостей курсантів і працівників силових структур / В. В. Бондарчук, Е. А. Єрьоменко, В. В. Чмелюк // Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Університет ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – Ч. 2. – С. 188–200.
8. Брухно Ю. С. Бойовий хортинг як засіб формування фізичної культури студентів і курсантів / Ю. С. Брухно, Е. А. Єрьоменко, В. Л. Грищук // Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Університет ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – Ч. 2. – С. 200–214.
9. Буток О. В. Бойовий хортинг і здоров'я людини / О. В. Буток, Е. А. Єрьоменко, В. Е. Єрьоменко // Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Університет ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – Ч. 2. – С. 564–575.
10. Бухтіяров О. А. Бойовий хортинг як система підготовки українського професійного воїна-патріота / О. А. Бухтіяров, Е. А. Єрьоменко, В. Л. Грищук // Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Університет ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – Ч. 2. – С. 126–139.
11. Вехтев В. В. Бойовий хортинг у військовому мистецтві / В. В. Вехтев, Е. А. Єрьоменко, А. В. Тішин // Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Університет ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – Ч. 2. – С. 827–840.
12. Вишницький І. О. Застосування прийомів боротьби у різних видах єдиноборств / І. О. Вишницький, Е. А. Єрьоменко // Збірник наукових статей. – Дніпро : ДДІФКіС, 1996. – С. 57–72.
13. Ганчева В. І. Бойовий хортинг: методика застосування дихальних вправ у процесі занять / В. І. Ганчева, Е. А. Єрьоменко, Г. А. Коломоець // Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Університет ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – Ч. 2. – С. 667–682.
14. Гарбовський Л. А. Бойовий хортинг і методика викладання у закладах вищої освіти / Л. А. Гарбовський, Е. А. Єрьоменко, В. Л. Грищук // Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Університет ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – Ч. 2. – С. 155–173.
15. Гречана Л. О. Бойовий хортинг у системі початкової школи закладів загальної середньої освіти / Л. О. Гречана, Е. А. Єрьоменко, С. М. Солодько // Шляхи удосконалення професійних компетентностей фахівців в умовах сьогодення : матер. міжнар. наук.-практ. Інтернет-конф. 28–29 травня 2020 р. / Мін-во освіти і науки України, Держ. наук. установа «Інститут модернізації змісту освіти», [та ін.]. – Київ, 2020. – С. 554–563.
16. Гречаний О. М. Методика викладання бойового хортингу в процесі гурткової роботи у закладах загальної середньої освіти / О. М. Гречаний, Е. А. Єрьоменко // Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Університет ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – С. 251–262.
17. Грищук В. Л. Бойовий хортинг як засіб професійно-прикладної підготовки правоохоронців до виконання службово-бойових завдань з протидії контрабанді у районах здійснення операції об'єднаних сил / В. Л. Грищук, Е. А. Єрьоменко, О. А. Бухтіяров // Протидія незаконному переміщенню товарів в районах здійснення Операції об'єднаних сил : тези допов. наук.-практ. семінару, 15 травня 2020 р. м. Ірпінь / Державна фіскальна служба України, Ун-т ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – С. 59–73.
18. Деркач О. В. Розвиток фізичних якостей у співробітників правоохоронних органів засобами бойового хортингу за методом функціонального тренування / О. В. Деркач, Е. А. Єрьоменко, О. В. Буток // Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Університет ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – Ч. 2. – С. 384–403.
19. Довгань Н. Бойовий хортинг як інструмент соціалізації студентів закладів вищої освіти / Н. Довгань, Е. Єрьоменко // Теорія і методика хортингу. – 2019. – Вип. 11. – С. 177–186.
20. Ерєменко Э. А. Хортинг – философия украинского единоборца / Э. А. Ерєменко // Боевые искусства – ключи к совершенству. – 2012. – № 6. – С. 4–5.
21. Єрьоменко В. Засоби профілактики основних стоматологічних захворювань у студентів, курсантів, спортсменів бойового хортингу та співробітників правоохоронних органів / В. Єрьоменко, Е. Єрьоменко // Теорія і методика хортингу. – 2018. – Вип. 9. – С. 116–126.

22. Єрмоєнко В. Е. Медичний контроль змагальної діяльності з бойового хортингу / В. Е. Єрмоєнко, Е. А. Єрмоєнко // Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Університет ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – С. 195–215.
23. Єрмоєнко В. Стоматологічне здоров'я дітей та молоді як чинник спортивних успіхів у бойовому хортингу / В. Єрмоєнко, Е. Єрмоєнко // Теорія і методика хортингу. – 2017. – Вип. 8. – С. 96–111.
24. Єрмоєнко Е. А. Бойовий хортинг. Навчальна програма спортивної секції з бойового хортингу для учнів середнього шкільного віку 5–9 класів : навч. програма / Е. А. Єрмоєнко // Мін-во освіти і науки України, Інститут модернізації змісту освіти. – ГС «НФБХУ», 2021. – 127 с.
25. Єрмоєнко Е. А. Бойовий хортинг – виховна система школярів України / Е. А. Єрмоєнко, О. М. Гречаний // Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Університет ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – С. 240–251.
26. Єрмоєнко Е. А. Бойовий хортинг – професійно-прикладний вид спорту правоохоронних органів України : монографія / Е. А. Єрмоєнко ; Мін-во освіти і науки України, Університет ДФС України, Національна федерація бойового хортингу України. – К : ГС «НФБХУ», 2020. – 203 с.
27. Єрмоєнко Е. А. Бойовий хортинг у системі професійної підготовки співробітників державних правоохоронних органів : монографія / Е. А. Єрмоєнко // Мін-во освіти і науки України, Університет ДФС України. – Київ : ГС «НФБХУ», 2021. – 222 с.
28. Єрмоєнко Е. А. Бойовий хортинг як ефективний засіб військово-патріотичного виховання школярів і студентів / Е. А. Єрмоєнко // Теорія і методика хортингу. – 2018. – Вип. 9. – С. 31–39.
29. Єрмоєнко Е. А. Бойовий хортинг як засіб виховання фізичної культури та основ здоров'я студентів закладів вищої освіти / Е. А. Єрмоєнко // Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Університет ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – С. 215–225.
30. Єрмоєнко Е. А. Бойовий хортинг як засіб військово-патріотичного виховання старшокласників / Е. А. Єрмоєнко, К. М. Кукушкін // Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Університет ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – С. 273–287.
31. Єрмоєнко Е. Бойовий хортинг як засіб оптимізації функціональної підготовки студентів і курсантів спеціалізованих закладів вищої освіти та співробітників правоохоронних органів / Е. Єрмоєнко // Теорія і методика хортингу. – 2017. – Вип. 8. – С. 19–33.
32. Єрмоєнко Е. А. Бойовий хортинг як засіб прикладної психофізичної підготовки курсантів правоохоронних спеціальностей відомчих закладів вищої освіти / Е. А. Єрмоєнко // Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Університет ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – С. 128–138.
33. Єрмоєнко Е. А. Бойовий хортинг як засіб професійно-психологічної підготовки співробітників правоохоронних органів України : монографія / Е. А. Єрмоєнко ; Мін-во освіти і науки України, Університет ДФС України, Нац. федерація бойового хортингу України. – К : ГС «НФБХУ», 2020. – 138 с.
34. Єрмоєнко Е. А. Бойовий хортинг як система формування готовності співробітників правоохоронних органів до дій в екстремальних ситуаціях / Е. А. Єрмоєнко // Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Університет ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – С. 110–128.
35. Єрмоєнко Е. А. Бойовий хортинг як чинник формування військово-патріотичних здібностей, фізичної культури та основ здоров'я учнівської молоді / Е. А. Єрмоєнко, І. В. Кузора // *Науковий часопис Нац. пед. ун-ту ім. М. П. Драгоманова. Серія № 15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт) : зб. наук. праць*. К. : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2020. Вип. 8 (128) 20. С. 61–69.
36. Єрмоєнко Е. Витоки та історія розвитку бойового хортингу в Україні і за кордоном / Е. Єрмоєнко // Теорія і методика хортингу. – 2019. – Вип. 11. – С. 55–70.
37. Єрмоєнко Е. А. Виховання наполегливості у школярів 6–7 років у процесі занять хортингом : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07 / Едуард Анатолійович Єрмоєнко. – К., 2016. – 222 с.
38. Єрмоєнко Е. А. Виховання фізичної культури та основ здоров'я студентів у процесі занять бойовим хортингом / Е. А. Єрмоєнко // *Науковий часопис Національного педагогічного університету*

імені М. П. Драгоманова. Серія № 15 «Науково-педагогічні проблеми фізичної культури /Фізична культура і спорт/». – 2019. – Вип. 10 (118). - 2019. – С. 49-56.

39. Єрмоєнко Е. А. Виховна система бойового хортингу / Е. А. Єрмоєнко // Теорія і методика хортингу: зб. наук. праць / [ред. рада: Бех І. Д. (голова) та ін.]. – К. : Паливода А. В., 2018. – Вип. 9. – С. 156–171.

40. Єрмоєнко Е. А. Відкрита заява Едуарда Єрмоєнка про заснування хортингу – національного виду спорту України 17 липня 2008 року / Е. А. Єрмоєнко // Мін-во України у справах сім'ї, молоді та спорту. Київ : Тренерська рада, 2008. – 7 с.

41. Єрмоєнко Е. Військово-патріотична програма та прикладний хортинг / Е. Єрмоєнко // Теорія і методика хортингу : зб. наук. праць / Нац. академія педагогічних наук України, Ін-т проблем виховання НАПН України, Українська федерація хортингу. – К. : Паливода А. В., 2014. – Вип. 1. – С. 10–19.

42. Єрмоєнко Е. А. Військово-прикладний і бойовий хортинг у системі професійної підготовки допризовної молоді, військовослужбовців та правоохоронців / Е. А. Єрмоєнко, С. С. Полторацький // Шляхи удосконалення професійних компетентностей фахівців в умовах сьогодення : матер. міжнар. наук.-практ. Інтернет-конф. 28-29 травня 2020 р. / Мін-во освіти і науки України, Держ. наук. установа «Інститут модернізації змісту освіти», [та ін.]. – Київ, 2020. – С. 527–533.

43. Єрмоєнко Е. Всесвітнє українське земляцтво та діаспора у сприянні розвитку бойового хортингу / Е. Єрмоєнко // Теорія і методика хортингу. – 2017. – Вип. 8. – С. 56–79.

44. Єрмоєнко Е. А. Декларація хортингу у світі / Е. А. Єрмоєнко // Колегія Мін-ва України у спр. сім, мол. та сп. : Київ, 2008. – 12 с.

45. Єрмоєнко Е. А. Засади формування цінностей здорового життя учнівської та студентської молоді засобами хортингу. *Науковий часопис Нац. пед. ун-ту ім. М. П. Драгоманова. Серія № 15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт) : зб. наук. праць*. К. : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2016. Вип. 10 (80) 16. – С. 38–44.

46. Єрмоєнко Е. А. Значимість цінностей фізичної культури та основ здоров'я для студентів і курсантів, які займаються бойовим хортингом. *Науковий часопис Нац. пед. ун-ту ім. М. П. Драгоманова. Серія № 15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт) : зб. наук. праць*. К. : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2019. Вип. 11 (119) 19. С. 71–79.

47. Єрмоєнко Е. А. Комплексне використання потенціалу бойового хортингу для забезпечення національної безпеки України в умовах зовнішньої агресії / Е. А. Єрмоєнко // Актуальні проблеми забезпечення національної безпеки та спрощення процедур міжнародної торгівлі : зб. тез IV наук.-практ. інтернет-конфер., 25-31 травня 2020 р., м. Ірпінь – м. Хмельницький / Мін-во фінансів України, Ун-т ДФС України [та ін.]. – Хмельницький : Науково-дослідний центр митної справи, 2020. – С. 18–23.

48. Єрмоєнко Е. А. Концепція розвитку бойового хортингу в системі освіти України : монографія / Е. А. Єрмоєнко ; Мін-во освіти і науки України, Університет ДФС України, ГС «Національна федерація бойового хортингу України. – К : ГС «НФБХУ», 2020. – 122 с.

49. Єрмоєнко Е. Медико-біологічні та морфофункціональні особливості бойового хортингу у процесі виховання фізичної культури та основ здоров'я студентів / Е. Єрмоєнко // Теорія і методика хортингу. – 2017. – Вип. 8. – С. 112–121.

50. Єрмоєнко Е. Медико-фізіологічні чинники самоконтролю за фізичним навантаженням на тренуваннях з бойового хортингу у процесі виховання фізичної культури студентів / Е. Єрмоєнко // Теорія і методика хортингу. – 2018. – Вип. 9. – С. 127–138.

51. Єрмоєнко Е. А. Міжнародні правила змагань з хортингу / Е. А. Єрмоєнко // Київ : МГО «Міжнародна Федерація Хортингу», 2009. – 85 с.

52. Єрмоєнко Е. А. Навчальна програма гурткової (секційної) роботи «Хортинг» для учнів 1–11 класів загальноосвітніх навчальних закладів / Е. А. Єрмоєнко // К. : Паливода А. В., 2012. – 268 с.

53. Єрмоєнко Е. А. Наукове обґрунтування психолого-педагогічних умов виховання фізичної культури та основ здоров'я студентів у процесі занять бойовим хортингом / Е. А. Єрмоєнко // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 15 : Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт) : зб. наук. праць. – Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2020. – Вип. 3 (123). – С. 47-56. – DOI 10.31392/NPU-nc.series15.2020.3(123).09.

54. Єрмоєнко Е. А. Основоположні принципи бойового хортингу. *Теорія і методика хортингу: зб. наук. праць*. К. : Паливода А. В. 2018. Вип. 9. С. 22–31.

55. Єрмоєнко Е. А. Особливості самовиховання в бойовому хортингу / Е. А. Єрмоєнко // Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 14–

- 15 липня 2020 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Університет ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – С. 40–55.
56. Єрмоєнко Е. А. Особливості фізичної і психологічної підготовки та формування професійних якостей курсантів і працівників правоохоронних органів засобами бойового хортингу / Е. А. Єрмоєнко // Протидія незаконному переміщенню товарів в районах здійснення Операції об'єднаних сил : тези допов. наук.-практ. семінару, 15 травня 2020 р. м. Ірпінь / Державна фіскальна служба України, Ун-т ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – С. 39–42.
57. Єрмоєнко Е. А. Правомірність застосування службово-прикладних прийомів фізичного впливу системи бойового хортингу в екстремальних умовах соціального характеру у межах необхідної самооборони / Е. А. Єрмоєнко // Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Університет ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – С. 95–110.
58. Єрмоєнко Е. А. Принципи виконання й методика вивчення базових технічних елементів хортингу: методичний посібник / Е. А. Єрмоєнко // К. : Паливода А. В., 2009. – 87 с.
59. Єрмоєнко Е. А. Психічні процеси в бойовому хортингу / Е. А. Єрмоєнко // Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Університет ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – С. 63–72.
60. Єрмоєнко Е. А. Робоча програма фізкультурно-оздоровчих занять з хортингу для дітей / Е. А. Єрмоєнко // К. : Нац. ун-т фізичного виховання і спорту України, 2009. – 32 с.
61. Єрмоєнко Е. А. Система фізичного виховання спортсменів бойового хортингу / Е. А. Єрмоєнко // Теорія і методика хортингу: зб. наук. праць / [ред. рада: Бех І. Д. (голова) та ін.]. – К. : Паливода А. В., 2017. – Вип. 8. – С. 187–205.
62. Єрмоєнко Е. А. Теоретико-методичні засади виховання наполегливості в молодших школярів у процесі занять бойовим хортингом : монографія / Е. А. Єрмоєнко ; Мін-во освіти і науки України, Ін-т проблем виховання НАПН України. – ГС «НФБХУ», 2020. – 191 с.
63. Єрмоєнко Е. А. Технічна підготовка спортсмена бойового хортингу : монографія / Е. А. Єрмоєнко // Мін-во освіти і науки України, Інститут проблем виховання НАПН України. – ГС «НФБХУ», 2020. – 652 с.
64. Єрмоєнко Е. А. Тренування в хортингу: навчально-методичний посібник / Е. А. Єрмоєнко // К. : Паливода А. В., 2009. – 227 с.
65. Єрмоєнко Е. Філософія бойового хортингу / Е. Єрмоєнко // Теорія і методика хортингу. – 2018. – Вип. 9. – С. 82–104.
66. Єрмоєнко Е. Формування фізичної культури та цінностей здорового способу життя студентської молоді як передумова спортивних успіхів у бойовому хортингу / Е. А. Єрмоєнко // Теорія і методика хортингу. – 2019. – Вип. 11. – С. 261–274.
67. Єрмоєнко Е. А. Формування цінностей здорового життя учнівської та студентської молоді на заняттях хортингом у навчальних закладах / Е. А. Єрмоєнко // Теорія і методика хортингу: зб. наук. праць / [ред. рада: Бех І. Д. (голова) та ін.]. – К. : Паливода А. В., 2016. – Вип. 6. – С. 115–123.
68. Єрмоєнко Е. А. Хортинг : навчальна програма гурткової (секційної) роботи для учнів 1–11 класів загальноосвітніх навчальних закладів / Єрмоєнко Едуард Анатолійович. – Київ : Паливода А. В., 2012. – 268 с.
69. Єрмоєнко Е. А. Хортинг – національний вид спорту України: метод. посіб. / Е. А. Єрмоєнко. – К. : Паливода А. В., 2014. – 1064 с.
70. Зверев А. В. Бойовий хортинг у методиках вдосконалення силових якостей спортсменів різних вікових груп / А. В. Зверев, Е. А. Єрмоєнко, А. В. Тішин // Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Університет ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – Ч. 2. – С. 593–603.
71. Івашковський В. Психомоторика та психо-фізіологічні особливості підготовки спортсменів бойового хортингу / В. Івашковський, Е. Єрмоєнко // Теорія і методика хортингу. – 2017. – Вип. 8. – С. 130–138.
72. Ільницький І. Р. Хортинг та організація навчання / І. Р. Ільницький, Е. А. Єрмоєнко, С. А. Бабурнич // Збірник наукових праць. – Київ : Паливода А. В., 2008. – С. 247–258.
73. Карасевич С. А. Бойовий хортинг як засіб морально-етичного виховання особистості / С. А. Карасевич, Е. А. Єрмоєнко, В. Р. Біла // Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Університет ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – Ч. 2. – С. 346–357.

74. Кіблицький Р. В. Бойовий хортинг: концептуальні засади розвитку і популяризації в Україні / Р. В. Кіблицький, Е. А. Єрмоєнко, А. В. Тішин // Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Університет ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – Ч. 2. – С. 502–514.
75. Коломоєць Г. А. Бойовий хортинг і принципи формування духовно-моральної вихованості учнів / Г. А. Коломоєць, Е. А. Єрмоєнко, В. В. Деревянко // Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Університет ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – Ч. 2. – С. 776–793.
76. Колос М. А. Бойовий хортинг: швидко-силова підготовка та оптимізація управління навчально-тренувальним процесом / М. А. Колос, Е. А. Єрмоєнко, О. М. Сидоренко // Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Університет ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – Ч. 2. – С. 493–502.
77. Кузора І. В. Військово-патріотична програма бойового хортингу / І. В. Кузора, Е. А. Єрмоєнко, В. В. Вехтєв // Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Університет ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – Ч. 2. – С. 840–852.
78. Кукушкін К. М. Методика військово-патріотичного виховання школярів у процесі занять бойовим хортингом / К. М. Кукушкін, Е. А. Єрмоєнко // Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Університет ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – С. 6–14.
79. Куцкір М. С. Принципи виховання системних вольових якостей спортсменів хортингу / М. С. Куцкір, Е. А. Єрмоєнко, О. М. Гречаний // Педагогіка хортингу : зб. наук. праць / [ред. кол.: Бех І. Д. (голова) та ін.]. – К. : Паливода А. В., 2009. – С. 108–126.
80. Литвиненко А. М. Бойовий хортинг – комплексна система фізичного виховання особистості / А. М. Литвиненко, Е. А. Єрмоєнко, В. Е. Єрмоєнко // Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Університет ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – Ч. 2. – С. 403–422.
81. Лях В. Інноваційні підходи у боротьбі «Лави на лаву» з учнями козацьких класів і спортсменів бойового хортингу / В. Лях, Е. Єрмоєнко // Теорія і методика хортингу. – 2019. – Вип. 11. – С. 164–176.
82. Ляховець О. О. Бойовий хортинг як засіб виховання патріотизму у дітей дошкільного віку / О. О. Ляховець, Е. А. Єрмоєнко // Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Університет ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – С. 305–315.
83. Остапенко О. І. Бойовий хортинг як засіб формування у старшокласників готовності до військової служби / О. І. Остапенко, Е. А. Єрмоєнко, А. В. Тішин // Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Університет ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – Ч. 2. – С. 638–652.
84. Петрочко Ж. В. Хортинг – школа сили і честі юного українця : метод. посіб. / Ж. В. Петрочко, Е. А. Єрмоєнко. – К. : ПАЛИВОДА А. В., 2016. – 544 с.
85. Полторацький С. С. Бойовий хортинг у впровадженні воїнських традицій українського народу / С. С. Полторацький, Е. А. Єрмоєнко, В. Е. Єрмоєнко // Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Університет ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – Ч. 2. – С. 538–550.
86. Присяжнюк С. Бойовий хортинг та проблема активного відпочинку спортсменів у різні вікові періоди / С. Присяжнюк, Е. Єрмоєнко // Теорія і методика хортингу. – 2017. – Вип. 8. – С. 206–218.
87. Пустолякова Л. Бойовий хортинг у системі навчання фізичних вправ загального розвитку та спеціально-підготовчих вправ на заняттях з фізичного виховання у закладах вищої освіти / Л. Пустолякова, Е. Єрмоєнко // Теорія і методика хортингу. – 2019. – Вип. 11. – С. 187–195.
88. Рудей Д. Ю. Бойовий хортинг у комплексі виховних засобів спортсменів шкільного віку / Д. Ю. Рудей, О. М. Гречаний, Е. А. Єрмоєнко // Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Університет ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – С. 334–343.
89. Сичов С. Бойовий хортинг та особливості оптимізації управління атлетичним тренуванням у процесі спортивної діяльності / С. Сичов, Е. Єрмоєнко // Теорія і методика хортингу. – 2017. – Вип. 8. – С. 219–225.

90. Сікан В. Ю. Технології здоров'язбереження у методиці хортингу / В. Ю. Сікан, Е. А. Єрмоєнко, С. А. Бабурнич // Педагогіка хортингу : зб. наук. праць / [ред. кол.: Бех І. Д. (голова) та ін.]. – К. : Паливода А. В., 2009. – С. 284–301.

91. Степанюк А. В. Планування та організація навчально-виховного процесу з хортингу / А. В. Степанюк, Е. А. Єрмоєнко, В. В. Вехтев // Педагогіка хортингу : зб. наук. праць / [ред. кол.: Бех І. Д. (голова) та ін.]. – К. : Паливода А. В., 2009. – С. 325–338.

92. Степура Т. М. Бойовий хортинг як засіб формування специфічних психічних властивостей співробітників правоохоронних органів / Т. М. Степура, Е. А. Єрмоєнко, О. В. Буток // Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Університет ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – Ч. 2. – С. 173–188.

93. Тішин А. В. Застосування прийомів бойового хортингу при вдосконаленні навчання у вищих освітніх установах правоохоронних органів України / А. В. Тішин, Е. А. Єрмоєнко // Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Університет ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – С. 296–305.

94. Федорченко Т. Є. Бойовий хортинг і методика проведення занять в умовах здоров'язберігальної педагогіки / Т. Є. Федорченко, Е. А. Єрмоєнко, В. Е. Єрмоєнко // Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Університет ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – Ч. 2. – С. 695–713.

95. Чмелюк В. В. Бойовий хортинг у підрозділах державної митної служби для підготовки співробітників до протидії незаконному переміщенню товарів у районах здійснення операції об'єднаних сил на сході України / В. В. Чмелюк, Е. А. Єрмоєнко, В. В. Бондарчук // Протидія незаконному переміщенню товарів в районах здійснення Операції об'єднаних сил : тези допов. наук.-практ. семінару, 15 травня 2020 р. м. Ірпінь / Державна фіскальна служба України, Ун-т ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – С. 7–25.

96. Чмелюк В. В. Бойовий хортинг як чинник навчання і професійної підготовки курсантів закладів вищої освіти правоохоронної спрямованості / В. В. Чмелюк, Е. А. Єрмоєнко, В. В. Бондарчук // Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Університет ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – Ч. 2. – С. 8–23.

97. Шаповалов Б. Б. Перспективи розвитку бойового хортингу як засобу підготовки військовослужбовців правоохоронних органів військової структури до дій з ризиком для життя та здоров'я / Б. Б. Шаповалов, Е. А. Єрмоєнко // Бойовий хортинг та діяльність правоохоронних органів України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 липня 2020 р., м. Ірпінь / Мін-во фінансів України, Університет ДФС України [та ін.]. – Ірпінь, 2020. – С. 315–322.

98. Шило О. М. Фізичне і морально-психологічне становлення особистості засобами хортингу / О. М. Шило, Е. А. Єрмоєнко, В. В. Вехтев // Педагогіка хортингу : зб. наук. праць. – К. : Паливода А. В., 2010. – С. 127–140.

99. Savchenko, A. (2017). Combat horting – educational practice for young people / A. Savchenko, E. Yeromenko // Теорія і методика хортингу. – 2017. – Вип. 8. – С. 88–95.

Yeromenko E. A.

State Tax University, Irpin, Ukraine

DIRECTING TRAINING CLASSES IN THE SPORTS SECTION OF THE COMBAT HORTING IN THE ENVIRONMENT OF MILITARY PATRIOTIC EDUCATION

Abstract. This scientific article characterizes the features of military-patriotic education of students by means of combat horting, national-patriotic education and sports-applied training of students by means of combat horting, identifies features of educational and health-improving educational program of combat horting for school students education, which conducts military-patriotic activities, analyzed methods and forms of physical education of children and youth using military-patriotic means of modern national sport of combat horting and approaches to defining the essence, content and objectives of military-patriotic education of Ukrainian youth, rehabilitation and formation of readiness to defend Ukraine. It is noted that the tasks of military-patriotic education by means of combat horting: mastering the basic

skills of personal and collective security, self-help and mutual assistance in extreme situations, strengthening the morale and physical development of students, acquaintance with the basics of rescue, general and special physical training for service in units of law enforcement agencies of the state - in the Armed Forces of Ukraine, units of the Ministry of Emergencies of Ukraine and the Ministry of Internal Affairs of Ukraine, education of ecological culture of students, active participation in combat horting in Ukraine and abroad. According to the program of military-patriotic education by means of combat horting work on accumulation of educational and methodical base is carried out, and also there are various forms of carrying out employment: theoretical employment of various educational direction; practical training sessions on sports; training in the applied section of combat horting; tourist trips, visits to historical places, as well as places of Cossack glory; participation in calendar sports competitions. The leadership of military-patriotic education is, first of all, a function of the administration of a school, college and vocational education institution, which, along with administrative methods, should widely use instructional methods, ie, promote the pedagogical skills of teachers and class teachers. sphere of military-patriotic work, to form in the institution of general secondary education an atmosphere of activity and interest in its end result. The success of management depends on a clear division of functional responsibilities between members of the teaching staff.

Key words: *leadership of military-patriotic education, student youth, combat horting, national sport of Ukraine, preparation for military service, defense of the Motherland.*